

KTO?

Múzejný pedagóg!

I. ČASŤ

Odborná komisia
pre výchovu a vzdelávanie v múzeách

Zväz múzeí na Slovensku

Rozhovory o múzejnej pedagogike

*** Cielom cyklu rozhovorov s múzejnými pedagógmi je nahliadnuť do zákulisia ich práce, navzájom sa inšpirovať a otvoriť témy, ktoré v tomto profesijnom odvetví rezonujú.**

ZVÄZ MÚZEÍ NA SLOVENSKU
UNION OF MUSEUMS IN SLOVAKIA

rok vydania: 2024
zostavovateľka: Vanda Kráľovičová,
grafické spracovanie: Texall, s.r.o., spolupráca a konzultácie:
Zuzana Kunšteková, Elena Lindisová, Ivana Žáčoková,
Odborná komisia pre výchovu a vzdelávanie v múzeách

Zväz múzeí na Slovensku, 2024

Odborná komisia pre výchovu a vzdelávanie v múzeách

- * Vyjadrené myšlienky sú názormi autorov textu a nemožno ich pokladať za názory predstavujúce oficiálne stanovisko Zväzu múzeí Slovenska.**
- © Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť reprodukováná, uložená vo vyhľadávacom systéme alebo šírená akýmkoľvek spôsobom bez predchádzajúceho písomného povolenia majiteľov autorských práv.
Neprešlo odbornou jazykovou úpravou.

A photograph of a group of people in a meeting, looking at documents on a table. The image is overlaid with a semi-transparent red filter. The text 'I. ČASŤ' and 'Jaroslav Hanko' is overlaid in white at the bottom.

I. ČASŤ
Jaroslav Hanko

PhDr. Jaroslav Hanko

Vyštudoval ekomuzeológiu na UMB v Banskej Štiavnici s rigoróznym pokračovaním na UKF v Nitre.

Od roku 2007 sa venuje vzdelávaniu a práci s mládežou (z toho 14 rokov v múzeu a dnes v knižnici). V rokoch 2015 - 2020 predsedal OKVAV. Je autorom viacerých publikácií (história a múzejná pedagogika) a učebníc (grafické programy, informačná gramotnosť). Venuje sa aj moderovaniu verejných diskusií.

Ahoj Jaro. Ďakujem, že si súhlasil s týmto rozhovorom. Veľmi ma teší, že sa s nami podeliš o svoje skúsenosti a postrehy. Za roky tvojej praxe v pozícii múzejného pedagóga si nazbieral množstvo neoceniteľných poznatkov a nahliadol do zákulisia slovenského múzejníctva. Určite si sa stretol s mnohými príkladmi zlých i dobrých zážitkov, ktoré formovali tvoje vlastné predstavy o tom, ako to v súčasnosti na Slovensku s múzejnou pedagogikou je a kam by sa mohla v nasledujúcich rokoch uberať.

*** Pamätáš si na moment, kedy si sa prvýkrát stretol s pojmom múzejný pedagóg a v akom to bolo kontexte, či prostredí?**

Pamätám sa, že na ekomuzeológii v Banskej Štiavnici sme sa často stretávali s edukačnými aktivitami rôznych múzeí, ale väčšia pozornosť sa venovala ostatným odborným činnostiam, ktoré sa dodnes považujú za „kľúčovejšie“ pre existenciu múzeí. V praxi som sa preto musel múzejnej edukácii venovať odznova od nuly.

*** Ako si sa dostal k povolaniu múzejného pedagóga? Rozhodol si sa pre toto povolanie zámerne alebo bola tvoja cesta klukatejšia?**

Keď som prišiel pracovať do múzea na Modrý Kameň, bolo mi ponúknuté miesto „referenta pre múzejnú pedagogiku“. Pravdupovediac som si zo školy veľa o tom nezapamätal, ale mal som šťastie, že niekde v hĺbke môjho „ja“ som vždy cítil potrebu ľudí „poučovať“ (smiech), teda vzdelávať a vychovávať, takže som si k múzejnej pedagogike našiel veľmi rýchlo pozitívny vzťah. Navyše v tom čase Slovenské národné múzeum organizovalo veľmi dôležité kurzy, takže sme prakticky ihneď po nástupe spoznali množstvo skvelých mladých ľudí z iných múzeí, podobne nastavených aj po hodnotovej stránke a dodnes sme ostali veľmi dobrí kamaráti.

*** Ako podľa teba vyzerá ideálny osobnostný profil múzejného pedagóga? Ktoré vlastnosti podľa teba múzejný pedagóg musí mať?**

Ako každý pedagóg, musí mať trpezlivosť pracovať s deťmi, mládežou, seniormi, handicapovaným návštevníkom. Musí byť odborne spôsobilý, jednak na poli práce s verejnosťou, ale aj po stránke múzejníckej profesie ako celku. Zároveň by mal mať záujem odborne rásť,

vzdelávať sa, inšpirovať sa doma aj v zahraničí. Mal by byť aj kreatívny a mal by mať radosť z toho, čo robí.

*** Kedy môžeme prácu múzejného pedagóga považovať za úspešnú? Čo je smerodajným meradlom úspechu jeho práce? Aké ciele by mal predovšetkým pri vytváraní programov sledovať?**

Pamätám si, keď sa po istom čase (trvalo to možno 3-4 roky) začali na naše programy prihlasovať školy samé, ešte predtým, ako sme ich stihli propagovať. Znamenalo to, že robíme svoju prácu dobre a učiteľky sa k nám rady vracajú, prípadne nás odporučia ďalším kolegom. To je, myslím si, veľmi „hmatateľný“ výsledok. Rovnako to však funguje aj naopak. Pokiaľ prestanete robiť kvalitné programy, trvá to nejaký čas, kým si zase všetci dajú vedieť, že u vás už neboli spokojní. (Túto moju „teóriu“ by sme mohli aplikovať aj na podujatia, expozície, ale aj múzeum ako celok.)

Cielom múzejného pedagóga by malo byť, aby návštevníci lepšie pochopili „odkaz“ múzea. Malí i veľkí. Preto by mal byť prítomný pri tvorbe stálych expozícií aj dlhodobých výstav. To sa mi však nikdy nepodarilo (smiech). Dôležité je, aby to, čo chce múzejný pedagóg povedať, mal aj kto prijať. Dlhú dobu sme sa snažili pre školy vytvoriť vzdelávací program o hračkách, kým sme zistili, že žiaden ročník to nemá v osnovách a nikoho to neoslovilo. Ďaleko viac od nás školy očakávali programy o bábkach a histórii.

*** Ako postupuješ, resp. si postupoval pri vytváraní pedagogických aktivít? Máš nejaké inšpiračné zdroje, z ktorých rád čerpáš?**

Všetko muselo mať odborný základ. Alexandra Brabcová to nazývala „múzejnou dôstojnosťou“. Keď som chcel deti naučiť o stredoveku, nemohol som čerpať z neoverených informácií. Bohužiaľ som zažil aj lektorský výklad založený na wikipedii, alebo bulvárnych informáciách, ktoré laikovi mohli prísť vtipné, no podľa mňa to bolo dehonestujúce pre dané múzeum (aj múzeá všeobecne). Necítil som sa ako v múzeu, ale ako v zlej komédii. Aj dnes sa snažím, aby som o téme, ktorú prezentujem, vedel čo najviac a ak to nejde, radšej si prizvem odborníkov.

Čo sa týka inšpirácií, veľmi sa mi osvedčila návšteva zahraničných

múzeí, kde tieto veci fungovali a tiež medzinárodné konferencie, ktoré boli priam nabité príkladmi dobrej praxe. Veľa spraví systematický prístup. Nielen vymyslieť dobrý projekt, ale prepojiť ho aj s predošlým aj budúcim... skrátka systematicky myslieť a plánovať.

*** Počas svojej praxe si sa stretával s pochopením u svojich nadriadených a kolegov? Z tvojho pohľadu, bola tvoja pozícia chápaná ako plnohodnotná súčasť múzejnej práce?**

Nie. A nebol som v tom sám. Podobné problémy malo veľa mojich kolegov z iných múzeí. Jedného času boli múzejní pedagógovia nazvaní ako „pastelkové oddelenia“. V čase, keď sme veľa publikovali v múzejných časopisoch, ale vyšli aj samostatné zborníky a publikácie, mi povedal bývalý generálny riaditeľ, že to preháňame a robíme z múzejnej pedagogiky niečo viac ako je. Často sa stávalo, že sme si museli zobrať dovolenky a na vlastné náklady si platili cestu, stravu aj ubytovanie. Raz som na jeden seminár do Betliara išiel stopom (smiech).

Je to ale aj o konkrétnom vedení, v niektorých múzeách sa veľa investovalo do tejto oblasti, nielen finančne, ale podporovaní boli aj múzejní pedagógovia, aby sa vzdelávali, cestovali. Pamätám si aj riaditeľa, ktorý podporil vznik oddelení múzejnej pedagogiky a zabezpečil im systematickú finančnú podporu.

Keď som sa snažil obhájiť svoju činnosť aspoň v číslach (vzdelávacie programy výrazne zvyšovali návštevnosť aj tržby), vyzeralo to, že sa len chválím oproti ostatným kolegom.

*** V druhej polovici roka 2022 naša komisia vytvorila a rozposlala dotazník, ktorého hlavným cieľom bolo identifikovať stav súčasnej miery spolupráce medzi múzejníkmi. Výsledky dotazníka poodhali a pomenovali niektoré problémy. Čo sa najčastejšie z pohľadu tvojich skúseností ukazuje ako slabé miesto v rámci spolupráce? V čom vidíš vylepšenie spolupráce múzejníkov?**

Závisí to od konkrétneho človeka. S niektorými kolegami bola radosť spolupracovať, cítili to podobne a tešili sa na nové veci, ktoré sme vymysleli. S inými sa nedalo spolupracovať ani po toľkých rokoch. Keď sme potrebovali odborné texty, na ktorých by sme postavili

vzdelávaciu aktivitu, po dvoch rokoch sme si tému naštudovali sami a pomohli nám múzejní pedagógovia z iných múzeí.

Ale ako sa hovorí, ryba smrdí od hlavy. Na vedení múzea záleží, akí ľudia budú v kolektíve. Či budú dobrí, či budú spolupracovať. Alebo si vedenie zamestná egoistov, karieristov, donášačov. Ktorí sa v práci nepretrhnú, ale radšej sa venujú klebeteniu s nadriadenými. A najhorší postoj som zažil, keď som počul argument, že „kolektív treba držať rozhádaný, aby sa nespojil proti nadriadenému.“ A bolo to povedané vo viacerých múzeách zároveň. Skoro, ako by to mali tí riaditelia z nejakého spoločného školenia (smiech).

*** Ako vnímaš posledné krízové roky súvisiace s pandémiou, energetickou krízou, či vojnovým konfliktom na Ukrajine v spojitosti s prehodnocovaním úlohy múzeí v spoločnosti? Patria aj tieto témy do inštitúcie múzea?**

Jednoznačne áno. Hlavný zmysel múzeí je pozitívne vplývať na spoločnosť. Učíme o minulosti, aby sa už nemusela opakovať. A keď niekto v 21. storočí vojensky napadne susedný štát, alebo to na Slovensku niekto schvaľuje, tak musia múzeá (a ďalšie vzdelávacie inštitúcie) o to viac zabráť. A bohužiaľ po storočiach vzdelanosti, vynálezov či pokroku sa dnes musíme vracieť k otázke guľatosti Zeme. Ľudia majú krátku pamäť. Kedysi bol jasný význam napríklad slova fašizmus, dnes sa bežne využíva v protichodných významoch, odborníci sa chytajú za hlavy a laici sa cítia čoraz erudovanejší. Múzeá by mali na túto situáciu reagovať, aby udržali spoločnosť ako tak pri „rozume“.

*** Múzejná pedagogika je pre mnohých srdcovou záležitosťou. Napriek tomu sa tzv. vyhorenie nevyhýba ani tomuto povolaniu. Z vlastnej skúsenosti viem, že ide o častý problém, s ktorým mnohí múzejní pedagógovia v určitom bode svojej kariéry bojujú. Čo je podľa teba hlavným dôvodom? Stretol si sa niekedy s vyhorením aj ty osobne? (Ak áno, ako si to vnímal, podarilo sa ti toto ťažké obdobie preklenúť a prinieslo ti to nejaké ponaučenie?)**

Niekde som čítal, že vyhorenie sa najčastejšie stáva v kreatívnych zamestnaniach. Nemôžeš byť neustále kreatívna. Najmä ak nemáš

podporu a pozitívne pracovné prostredie. Roky pracuješ po večeroch, berieš si prácu domov, polovicu domu odnesieš do práce ako rekvizity a kostýmy a nedostaneš za to ani „ďakujem“. Raz ti dôjdu nápady (či skôr chuť) šetriť inštitúcii peniaze, akurát ti z toho príde zle. Ak to nezastavíš včas, prejaví sa to aj na fyzickom zdraví. Stretol som sa s viacerými kolegyňami/kolegami, ktorí si tým prešli. Dokonca v českom prostredí sa tým múzejní pedagógovia venovali na konferencii, resp. prebiehal tam aj nejaký výskum medzi múzejníkmi. Myslím, že najlepší recept na to je, raz za čas si dať pauzu (napríklad na 1 rok neplateného voľna, cestovať, alebo sa na čas zamestnať niekde úplne inde) a potom sa vrátiť.

Ja som mal tú výhodu, že prišla pandémia. Ostali sme doma, viac som si užil svoju rodinu, venoval som sa iným veciam. Po prvej vlne som načas nastúpil do práce a hneď prišla druhá vlna. Vtedy sme si povedali, že nemá význam tu zostať. Neboli žiadne vyhliadky na zmenu a keby sme ostali, zrejme by vyhorenie bolo logickým vyústením. Keď sme dali s manželkou výpoveď, zistili sme, že po prvý krát po 15 rokoch trávime spoločne veľkonočné sviatky. Keď si predstavím, ako organizujeme ďalšie „Vianoce na hrade“, mám z toho nepríjemné pocity v žalúdku. Dodnes to považujeme za jedno z najlepších rozhodnutí v našich životoch.

*** V súčasnosti pôsobíš v prostredí knižnice a spoznal si bližšie aspekty práce v tejto inštitúcii aj z pohľadu práce s verejnosťou. V čom vidíš podobnosti, alebo naopak rozdiely s prostredím múzea, čo sa vzdelávania týka? Je možné poučiť sa navzájom a inšpirovať sa?**

Som rád, že v súčasnom zamestnaní sa mi všetko zmenilo – prístup vedenia, otvorenosť mojim nápadom, možnosť študovať, publikovať, zažil som ohodnotenie aj poďakovanie. Som tam necelé tri roky a absolvoval som neskutočné množstvo školení (mnohé online) a konferencií. Neviem, ako to majú iné knižnice, ale myslím, že podobne.

Oproti múzeám chýba ten historický objekt, o ktorom som bol zvyknutý „učiť“. Namiesto neho sú však predmetom samotné vedomosti ukryté v knihách. Viac sa tvorí so spisovateľmi, umením, informáciami. Rieši sa tu čitateľská gramotnosť a nie je ani prvoradé masovo

nahnať do inštitúcie davy návštevníkov napr. na halloween (smiech).

* **Na čom momentálne pracuješ?**

Menej sa venujem práci s deťmi, o to viac sa zameriavam na študentov a dospelých čitateľov. Vymyslel a lektoroval som kurz digitálnej gramotnosti pre seniorov, v ďalšom roku som školil kolegov z kultúrnych inštitúcií v pokročilom používaní počítača pri práci. Z týchto dvoch kurzov mi vyšla publikácia – učebnica. Venoval som sa aj vzdelávaniu lokálnych žurnalistov (obecné, mestské, školské noviny), tam som ale o lektorovanie poprosil pedagogičky z katedry žurnalistiky na UKF v Nitre. Raz za čas robím so základnými školami prezentácie v rámci dejepisu a s vyššími ročníkmi besedujem aj na tému hoaxov, či extrémizmu. Pred nedávnom mi prešli dva nové projekty na rok 2024, jeden je na tému kyberbezpečnosti a predchádzaniu radikalizácie mládeže, druhý má priniesť umenie k deťom a deti k umeniu.

Riešim aj projekt v našom občianskom združení, dokonca v spolupráci so súčasným zamestnávateľom (smiech). Realizovali sme totiž vzdelávací projekt na tému historickej architektúry a urbanizmu Modrého Kameňa. Spolupracovali sme aj so žiakmi miestnej ZŠ, aj s verejnosťou v rámci konceptu tzv. „občianskej vedy“. Projekt pokračuje dlhodobým výskumom.

* **Ak by si mal možnosť zmeniť fungovanie našich múzeí, či už v teórii alebo praxi, na čo by si sa zameral za účelom zefektívnenia a skvalitnenia poskytovaných služieb? Kde vidíš možnosti reálneho vylepšenia?**

Keď sme v pracovnej skupine OKOMČ vytvárali „štandardy múzejných činností“, mysleli sme si, že treba pomenovať základné pravidlá, ktorých sa budú môcť múzeá držať, aby zvyšovali úroveň svojich služieb. Snažil som sa popísať zásadné omyly, ktorých som bol v múzeu svedkom, aby sa im každý riaditeľ mohol vyvarovať. Napríklad, že zbierkový predmet sa má chytať len v rukaviciach. Alebo že depozitár sa nesmie vetrať prievanom cez otvorené dvere. Kolegovia ale oponovali, že je to ako keď na igelitovom vrecku musia v Amerike uvádzať, že „toto nie je detská hračka“. Čo je v niektorých

múzeách samozrejme, to inde nemusia vôbec poznať. Tým chcem povedať, že takéto zásady už boli vymyslené a každý dobrý múzejník (aj riaditeľ) ich pozná.

Veľký problém je, že chýba **sebakritika**. Múzeá vo všetkých výkazoch opisujú svoje úspechy a čo neznie tak skvelo, štatisticky sa upraví. Ak niečo kriticky zhodnotíš, obvinia ťa, že nie si lojálny k svojej inštitúcii. A pritom zdravá sebakritika je vždy hnacím motorom k pokroku. Ak sa tvárime, že všetko je skvelé, nikam sa nepohneme.

Jedným z hlavných riešení kvality múzeí je jednoznačne v **stabilizovaní kolektívov**. Vždy sme upozorňovali na to, že v múzeách je vysoká fluktuácia zamestnancov a to je kontraproduktívne. Neustále sa prijímajú noví ľudia a tí skúsení radšej odchádzajú. Je to viditeľné aj v Kurze múzejnej pedagogiky. Stále prichádzajú nové tváre, ktoré pracujú v múzeu krátko, a o rok alebo dva z toho istého múzea posielajú nových zamestnancov, lebo tí predošli odišli. Dokonca aj v múzeách, ktoré za mojich čias patrili medzi top v oblasti vzdelávania. S každým novým zamestnancom sa akoby predošlé úspechy a pokrok zabalili do archívnej krabice a začína sa odznova. Múzeá tak už roky prešlapujú na mieste.

Ďalší problém, a to súvisí aj s predošlým, je **kvalitné vedenie**. Vekový priemer riadiacich pracovníkov je vysoký, mnohí ešte stále nemajú obmedzené funkčné obdobie. Napriek dlhodobej praxi (alebo aj vyštudovaniu v odbore) robia základné chyby, o ktorých sa v muzeológii učí už v prvých ročníkoch. Kvôli nim odišli mnohí kvalifikovaní múzejníci a tí, čo ostali, trpia psychickými problémami, alebo sa začínajú na svojich šéfov podobať. Chýba stredná generácia múzejníkov (nevyhorených a stále pri kreatívnej sile). V mnohých múzeách sa navyše vedúca funkcia podriaďuje politickým tlakom a riadenia sa ujmú neodborníci. Výberové konania nezriedka končia fiaskom. Potom nemá zmysel baviť sa o vylepšeniach múzeí. Pretože dobré vedenie múzea má spokojných zamestnancov, ktorí sú odborníci v tom, čo robia a navyše navzájom spolupracujú. Ostatné múzeá je lepšie opustiť (smiech).

Ďakujem za rozhovor. Prajeme Ti veľa pracovných aj osobných úspechov.

AKO A PRECO NÁS KLAMU?
BRANISLAVA, 2017

Zdroj použitých fotografií:
01, 02, 03 - osobný archív - Jaroslav Hanko